

Gemetzelde muur met uitsparingen voor muurplanten, Huis Empe te Empe (Gld). Foto van Donkelaar Groenadvies.

Muurtjes

bekend en geliefd in de vorige eeuw

Tekst: Deyke van Donkelaar

Op het Engelse platteland ploegden boeren eeuwenlang stenen op; soms meer dan de gewenste aardappels. Ze legden er muurtjes mee, die als veekering dienst deden. De Engelse tuinarchitect Gertrude Jekyll (1843-1932) deelde haar 'Cottagetuinen' op in tuinkamers met behulp van deze kunstig gelegde muurtjes of 'wall gardens'. Vrolijk bloeiend, met spontaan ingezaaide kruiden tegen het decor van een uitbundige vaste plantenborder, moet het een romantisch beeld opgeleverd hebben. Gertrude Jekyll bleek een grote inspiratiebron voor jonge tuinarchitecten, met name Iep Faber, Renske Boon en Jo Bouwens, die vanaf 1910

vol nieuwe ideeën van de Meisjes-Tuinbouwschool 'Huis te Lande' afzwaaiden.

Muurtjes als functioneel object

Vanaf begin 1900 nam de rechte lijnige aanleg van de Architectonische stijl (ca 1900-1940) de plaats in van de vloeiende lijnen van de Landschapsstijl (ca 1750-1870). In die tijd verschenen ook de eerste villaparken aan de rand van de stad. Het waren locaties met een parkachtige setting. In de ruime villa woonde je rustig en toch dicht bij de stad. De relatief kleine tuinen vroegen om een krachtiger en minder landschappelijke belijning dan die van grote landgoederen op het platteland. Bij tuinen in Architectonische

stijl werd de lijnvoering en materiaalkeuze van het huis vaak doorgevoerd naar de tuin in de vorm van pergola's en lage al dan niet gemetselde muren. Deze muurtjes deden dienst als grondkering voor de vaak iets hoger gelegen huizen.

Daarnaast waren het sierlijke omlijstingen van terrassen en verdiepte tuindelen als een vijver, gazon of bloemperk. Via een trap liep men naar een hoger of lager gelegen gedeelte.

Tuinarchitect Th.J. Dinn (1876-1951) bracht nadrukkelijk geen beplanting aan in de muur. Dit paste naar zijn idee totaal niet bij een moderne villa. *'Het aanbrengen van plantjes in den muur wekt namelijk altijd eenigszins de gedachte aan verval,*

omdat het alleen bij oude muren mogelijk is, dat planten zich daarop van nature vestigen'. Bovenop het muurtje bracht hij wel beplanting aan, als verbinding naar bloemperken en borders.

...en als hebbedingetje

Het bezit van een mooie tuin vol bloemen werd steeds gewilder. Ook mensen met een kleinere beurs konden zich de aanleg van een siertuin veroorloven. Ze haalden hiervoor inspiratie uit tuinbladen als *Buiten*, *Onze tuinen* en *Floralia*. Niet alleen de tuinbladen maar zelfs damesbladen als 'Eva, Het Rijk Der Vrouw' en 'de Huishouding' (halfmaandelijks tijdschrift voor de moderne huisvrouw) schreven artikelen over tuinen en hoe zelf een stapelmuurtje te maken. Tuinarchitect Gerrit Bleeker (1852-1965) ergerde zich mateloos aan al die mensen die lukraak een stapelmuurtje in hun tuin bouwden. In 1924 schrijft hij in het tijdschrift *Onze tuinen*: *'Er worden muren gebouwd, waar geen enkele reden bestaat een muur te bouwen, alleen uit zucht toch een muur te hebben'*.

Tuin met gemetselde muurtjes, ontwerp door Renske Boon voor een tuin aan de Turfsingel te Groningen (1937). Fotoarchief Erven Boon.

De lijnvoering van de muurtjes is verbonden met die van het huis. Ontwerp J.P. Fokker voor zijn huis te Wassenaar (1932).

Zo werden muurtjes rond 1900 geliefd als functioneel object maar vooral als hebbedingetje in de tuinen van onze grootouders.

Rotsplantentafel

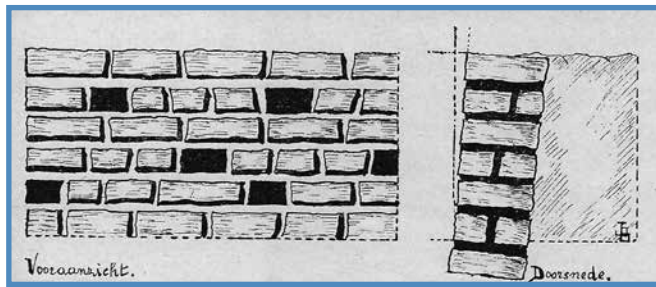
Was er nou helemaal geen plek om een muurtje te bouwen, dan gaf Mien Ruys nog de suggestie om een rotsplantentafel te maken (op kniehoopte met een breedte van

een meter). Als rechtgeaard tuinarchitect geeft ze nog een strenge tip: *'Wel moet een dergelijk verhoogd plateau goed in de aanleg van de tuin worden opgenomen, want het vormt een sterk architectonisch element'*.

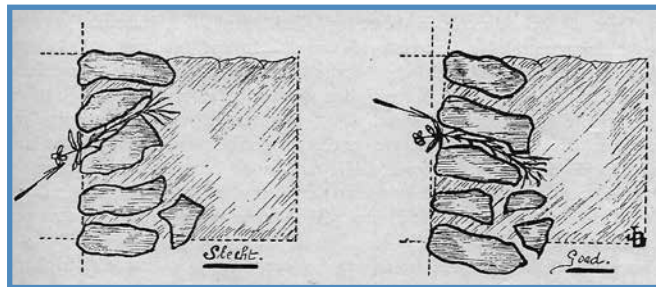
Materiaal

Kon op het Engelse platteland van Gertrude Jekyll het materiaal voor een muurtje zo uit de grond gehaald worden, in ons land was dat nog niet zo vanzelfsprekend. Hier werden het muurtjes van (hergebruikte) baksteen of klinker, al dan niet verrijkt met misbaksels uit de steenoven of natuursteen. Dit afhankelijk van de smaak, situatie en portemonnee van de tuinliefhebber. Tuinarchitecten schreven het liefst dezelfde soort en kleur steen voor als die van het hoofdhuis. Marie Amelie Van Heeckeren van Wassenaar beschikte voor de stapelmuur in haar rotstuin op kasteel Twickel over oude Benthel-

Schematische opbouw van een gemetselde muur. Het muurtje leunt iets achterover, de zwart gemaakte uitsparingen zijn voor de planten.

Beplanting in een muurtje. Links hoe het niet hoort, rechts hoe het hoort.

(Beide afbeeldingen uit het boek *Vaste planten en rotsheesters* van John Bergmans, 1933).

mer zandstenen platen. Anderen hadden wellicht nog een stapeltje ongebruikte bakstenen achterin de tuin liggen.

Opbouw van muurtjes

Een muurtje kon gemetseld of los gestapeld worden. Dit laatste al dan niet met behulp van een mengsel van tuingrond, klei en zand. Op slappe gronden werd fundering aangebracht. Het muurtje werd zo gebouwd dat het iets achterover leunde. Een muurtje werd hierdoor steviger en het regenwater werd beter opgevangen. Tijdens het bouwproces werden uitsparingen als spleten en holtes aangebracht. Ook de planten werden dan al ingeplant. Aan de achterkant werd de muur opgevuld met geschikte grond. De muurtjes werden strak uitgelijnd, bloeiende beplanting verzachtte het geheel.

Passende beplanting

Zowel bovenop de muur als in vooraf aangebrachte holtes werd met mate, passende planten als rots-

planten, laagblijvende heesters en bodembedekkers geplant. Tuinarchitect John Bergmans noteert in zijn boek *De rotstuin*: *'De planten moeten zoo geplant worden, dat ze elkaar niet kunnen verdringen, dan alleen komen ze allen tot volle schoonheid'*. Een greep uit de plantensoorten die hij toepaste: huislook (*Sempervivum sp.*), scheefkelk (*Iberis sempervirens*), blauwkussen (*Aubrieta deltoidea*), Karpaten-

klokje (*Campanula carpatica*) en kleinblijvende varens. Ook compact groeiende heesters als roestbladig alpenroosje (*Rhododendron ferrugineum*), de inheemse echte gamander (*Teucrium chamaedrys*) en kruipjeneverbes (*Juniperus procumbens*) kregen een plek. Mien Ruys promootte nog de inheemse gele helmblom (*Corydalis* of *Pseudofumaria lutea*) voor schaduwrijke plekjes op de muur.

Het zorgvuldig gelegde plateau in de rotstuin op Landgoed Twickel te Delden (Ov) in 1938. (Fotoarchief Twickel, inv.nr. FA036-5.)

Info

Boeken over muurtjes (antiquarisch verkrijgbaar of digitaal te downloaden)

De Rotstuin, John Bergmans, 1928.

De villatuin, Th.J. Dinn, 1929.

Tuinen in Holland, J.P. Fokker, 1932.

Villatuinen in Nederland 1900-

1940, Erik M.J. Blok en Birgit E.

Lang, 2008.

Website

Artikelen over o.a. stapelmuren die eerder in *Oase* verschenen zijn terug te vinden op:

www.stichtingoase.nl